

БОГОСЛОВЉЕ

ОРГАН ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ
ФАКУЛТЕТА

ГОДИНА XIV

СВЕЗАК 2

Д-р Душан Глуцац, професор

ЈОСИЈА, ЦАР ЈУДИН, И АСИРЦИ

(Наставак)¹

Буна Јосијина

Наболосарова хроника баца нову светлост на прилике онога времена. Она потврђује да је распадање асирскога колоса било почело још раније, него што се до сада узимало. Дефинитивни, смртни ударац, освајањем престонице 612 год. задан је шест година раније, него што се мислило (606/7). Самим тим и догађаји у асирском царству, нарочито тежње вазалних владара за самосталношћу, морају се посматрати под тим сазнањем. Мора се, наиме, претпоставити да је слабљење асирске врховне државне моћи и управе почело још пре пропасти престонице, макар на неколико година раније. Нарочито на границама државе. Покорени владари и народи морали су настојати да искористе ту згодну прилику, и велику слабост асирску. Због тога се мора претпоставити да су ти владари настојали и да се међусобно помогну, а евентуално да затраже или понуде своје савезништво и помоћ и савезним нападачима Асираца. Ту се свакако морало налазити и јеврејско царство.

Као што смо видели, тежње јеврејских владара за потпуном националном самосталношћу нису никада престајале. Чак ни за време дугогодишње асирофилске владе Манасијине. Мора се, због тога, узети, да је Јосија, у чије време почиње расуло асирске државе, морао учинити све да постане потпуно самосталним. О томе нам јасно говоре изве-

¹ Види Богословље 1939, св. 1.

штаји и у Књизи о царевима и у Књизи дневника, који су, до сада, слабо разумевани и тумачени. У њима се јасно говори о акцији Јосијиној да се ослободи асирскога вазалства, нарочито када се ти извештаји проучавају и посматрају у заједници светских догађаја тога времена и Набополасарове хронике. Није Јосија тежио за неком чистотом Богослужења (култа) или централизацијом култа, како се то, обично до сада тврдило и мислило, него напротив за потпуном националном, а тиме и верском самосталношћу. О томе јасно сведочи његово избацавање свих асирских богова из јерусалимскога храма, „директна објава рата Асирији и њеним боговима, чија се слабост тиме најјасније осветљава“.¹ Национална слобода најбоље се могла манифестовати чистим националним култом. Тако у целој историји Израиља, почевши од судија, политичке промене и стања изражавају се и на религиозном пољу. Кад год су Израиљци били побеђени или покорени, разјашњавало се то на тај начин да се узимало да је то казна за грехе или отпадништво од Јахвеа. А чим би дошло ослобођење разјашњавало се то као награда за враћање правој вери и уклањање туђих богова и култа. Где год се, дакле, говори о уклањању туђих богова и култа т.ј. чишћењу националне религије, мора се претпоставити и узети да се ту, у првом реду, ради о чисто световним, односно, национално-политичким стварима. То се јасно види из места: Суд. 2, ¹¹⁻²²; 3, ^{7, 11, 12-15}; 4, ¹⁻³ и др. I. Сам. 7, ^{3, 4, 10-14}; 12, ⁸⁻¹¹. и т. д.

У Књизи о царевима, исто тако, говори се на неколико места о уклањању туђих богова, идола, и њиховог култа из храма јерусалимскога, па се и та места морају, исто тако, протумачити само на тај начин. То се, у осталом, јасно види и из самога текста. Тако је нарочито истакнут случај буне првосвештеника Јодаја (Јојаде) против Готолије (‘Athalja) када је прогласио Јоаса за цара (II. Цар. 11, ¹⁻²¹). Као резултат буне: „сав народ отиде у дом Валов и раскопаше дом и жртвеник и изломише ликове његове сасвим; а Матана свештеника Валовог убише пред жртвеником. И првосвештеник опет уреди службу у дому Господњем“ (II. Цар. 11, ¹⁸). То исто учини и Јуј у Самарији када хтеде да уклони

¹ Lehmann — Haupt, Israel, 142.

туђински (феничански) утецај Језавељин („Izabel“). Она је била толико утецала на Ахава, да се у целом израиљском царству више осећао феничански утецај, него национални, израиљски. Па и на религиозном терену. Ишло се тако далеко да се настојало уништити сав култ Јахвеов, заједно са пророцима а завео се туђински, Валов (II. Цар. 16, ³². 18, ⁴. 22. 19, ². 9. 14.), Јуј, као први знак националне револуције, уништава сав култ Валов са свештеницима му и заводи Јахвеово Богослужење (II. Цар. 10, ¹⁶. 18—28.). Уништавање жртвеника, идола и култа туђинских богова је, дакле, главни знак при свакој таквој националној револуцији. То смо видели и код цара Језекије (II. Цар. 18, ³. след), а безуметно тако се имају тумачити и поступци Јосијини.

Било би, управо, несхватљиво да у тако мутним временима која су наступала за асирско царство, Јосија није покушао, заједно са својим министрима, да искористи ту повољну ситуацију када се зна да је у земљи и на двору постојала, тако рећи стално, противасирска партија. Ако се претпостави да је Јосија хтео, ипак, да сачува вазалску верност Асирцима, постаје потпуно неразумљиво зашто је онда дао побацати из храма јерусалимскога, покрај старохананејских богова, све врховне богове асирске. И не само побацати, него и спалити их односно уништити их. Шта би рекао на све то народ, који је побио све завереничке ministre који су убили цара Амона, оца Јосијиног, а који је био хтео да настави вазалску политику Манасијину (II. Цар. 21, ²⁰—²⁴). Тај народ, изгледа није се слагао са таквом превратничком политиком, па ипак не устаје против Јосије него напротив склапа завет да ће у свему слушати речи Књиге заветне односно закона Јахвеовог (II. Цар. 23, ² след.). А шта би рекли тек, асирски освајачи? Зар би они тако светогрђе трпели некажњено?

Јосија је био смеле природе који је штошта покушавао. То јасно видимо из извештаја Књиге дневника, и о Царевима, о њему. На престо је дошао још као осмогодишње дете (II. Цар. 22, ¹. II. Дневн. 34, ¹.), али чим је мало ојачао почиње већ самосталну акцију. У својој шеснаестој години, осме године царовања својега, док још дете беше, поче тражити Бога Давида оца својега, а дванаесте године поче чистити Јудеју и Јерусалим од висина и од лугова и од ликова реза-

них и ливених“ (II. Дневн. 34, 8.). Сасвим у духу писца Књиге о судијама израз „тражити Бога Давида, оца својега“, мора да означава јачање национално-политичке делатности цареве у правцу ослобађања од угњетачког јарма. Јосија је васпитаван у чисто националном духу, он почиње да тражи Бога Давидовог т.ј. онога Бога који је помагао његовом праоцу да створи јаку националну државу и уједини разједињена племена Израиљева. У њему су се морале родити исте тежње, да поступа према своме светломе узору. А саме политичке прилике биле су повољније него икада. И опет слично Давидовом времену. Слабост асирске државе се све више испољавала. Већ се почеше стварати слободне државе. Египат је, опет, дошао до пуне самосталности, под Псаметихом.

Од констатације „тражења Бога Давидовог“ до почетка акције Јосијине на остварењу његове замисли, по приповедању II. књ. Дневника, пролазе четири године. „Дванаесте године поче чистити Јудеју и Јерусалим“. То је 626 година, дакле иста година када је умро Асурбахипал.¹ У то „смутно време“ за асирску државу, када већ племена Скита, Миђана наваљују на све стране и угрожавају њезином опстанку, син Асурбанипалов, Асуретилилани, је сувише слаб да може спречити распадање државе. Набополасар откида Вавилон (625). А после неколико година, 620, када је ступио на асирски престо његов брат Синшаришкун већ је склопљен савез Вавилонаца и Миђана, а сигурно и Скита за одлучни напад на главни град Асирије, Ниневију.² Јосија, безуветно, при томе није седео скрштених руку. Године, које се наводе за његову акцију биле су управо најповољније, када се оцене у оквиру светских догађаја. Његово „чишћење“ није само у Јудеји и Јерусалиму, тј. у пределима његовог царства, него се преноси и на „градове Манасијине и Јефремове и Симеунове и до Нефталима, и на све пределе њихове унаоколо (II. Дневн. 34, 8.). Он преноси своју акцију и на пределе бившег израиљског царства, који су већ око сто година, од 722, били потпуно присаједињени асирском царству. Он „обори жртвенике и гајеве, и кипове изломи и сатре и све ликове Шамашове (бога сунца) исече по свој земљи Израиљевој“ (II. Дневн. 34, 7.). У време смрти Асурбанипалове, от-

¹ Kittel, Geschichte, II. 403.

² Kittel, о. с. 403.

кида Јосија од Асирије пределе бившег Израилског царства и присаједињује их царству Јудином т.ј. успоставља царство Давидово, све до границе племена Нефталимовог. Дакле, све то уништавање жртвеника, гајева, идола итд. означавају чиста политичка дела Јосијина, а никако неко „чишћење култа“ или неку „централизацију култа“. Већ 626 године Јосија се био побунио против Асираца, и покушао да оствари старе тежње за сједињавањем целог Израиља, како је некада, за Давида и Соломона било. Тај покушај му је успео, макар за кратко време. Опет је потпуно засјао сјај круне Давидове, само је требало све то учврстити и уклонити сваки траг туђинскога јарма. Због тога енергично приступа, не својој „реформи“ како се за његова дела до сада говорило, него утврђивању своје националне и државне самосталности. Та самосталност, у првом реду, имала се огледати на верском пољу. Јер тек се нису могли ни смели трпети асирски врховни богови, и њихов култ, у царском храму Јерусалима. Онда када се његов владар проглашавао потпуно самосталним од сваке туђинске врховне власти, и присаједињавао некада раздељене крајеве својих народа у заједничку државу. Захтев за јединим и чистим служењем „Богу отаца“ Израилевих, Јахвеу, у његовом народу, морао је доћи као последица настојања и поступака Јосијиних.

Баш први и највиднији знак буне против Асираца беше избацивање врховних заштитника асирскога царства: Ашура, Шамаша, Иштаре и „све војске небеске“ из храма јерусалимскога. Цар асирски беше „син Ашуров“, или Мардуков, „љубимац Иштаре“, под њиховим руководством он води ратове, осваја земље, покорава народе — као што смо већ видели. Због тога, у свима освојеним пределима, поставља њихове ликове у храмове покорених народа, и успоставља служење њима, које, свакако, врше асирски свештеници вешти томе култу. Покрај асирске војничке посаде, са заповедником, дакле, и асирски богови са својим култом и свештенством, били су највиднији знак врховне асирске власти. Домаћи богови, са драгоценостима им и посуђем, или су били однашани у Ниневију (у ропство), да не пруже помоћ својем народу, то у случају да је била земља потпуно освојена и покорена, или су остављани у земљи, али потиснути у страну и под контролом асирских богова. Ако је био само

вазалски однос, као на пр. код Јосије. Због тога, као што смо видели, и уклања цар Ахаз жртвеник Јахвеов, и меће га „у страну“, а наређује првосвештенику Урији да постави нови жртвеник, асирски, према моделу који му он шаље из Дамаска, који је он „видео“ приликом „сусрета“ са Теглат-феласаром асирским. Ту су, наиме, биле велике свечаности освојења Дамаска, и ту је Ахаз изјавио и своју вазалску верност. Видљиви знак тога вазалства је асирски жртвеник у престоничком храму, на коме се имало од тада служити (II. Цар. 16, 10–16.). Због тога и Вавилонци, тридесет пет година после буне Јосијине, 586 г. односе све утвари из храма Јерусалимскога, свакако и са највећом светињом му, ковчегом завета, у Вавилон. Јер је земља била потпуно освојена и покорена (II. Цар. 24, 18. 25, 13–18. II. Дневн. 36, 7–18.).

Та акција Јосијина на задобијању пуне самосталности мора да је била постепена. Књига о царевима своди ју само на једну, 18. годину владања Јосијиног, али, изгледа, нетачно. Много више вероватноће има приповедање Књиге дневника да се то догађало постепено, у временским размацама. Јер када се узму у обзир општи светско-политички догађаји тих година које се наводе за Јосијина настојања, видели смо да су пуне вероватноће да се могло у то време ступити у акцију. Покрај тога чудновата је и неразумљива чињеница да књ. Дневника, после скоро 300 године, наводи године Јосијине акције баш онако како је, због догађаја у свету, могло се тако шта учинити.

Извори којима се служио писац Књиге дневника, безуветно су морали имати те податке и они су, свакако, веродостојни. Иначе би било нејасно откуда те чињенице писцу Књ. дневника. Зашто их нема и у Књизи о царевима не можемо знати. Можемо само нагађати. Или да их није било у документима архива којима се служио писац, или да их је изоставио, као мање важне, па све свео на једну, осамнаесту, годину владе Јосијине. Доводећи сав рад Јосијин у везу са налазом „Књиге закона“ у храму, као узрок и последицу. Но за нас је много вероватније, да је Јосија покушао одмах приликом смрти Асурбанипалове да се ослободи. Јер ту годину наводи и аутор књ. Дневника. Па после тога све више развијао и учвршћивао своју акцију, нарочито потакнут и

налазом законика Божјег у храму.¹ То је уједно и доказ да се и у књизи Дневника налазе врло верно сачувани драгоцени извори и чињенице, које се, иначе, нигде не наводе. Самим тим, да је вредност и те књиге, као историског споменика и извора врло велика. Ако и није писана са историјском наменом.

(Свршиће се)
